

İSLAMİ FİNANSIN DÜNYADAKİ GELİŞİMİ VE İSLAMİ FİNANSA YÖN VEREN ULUSLARARASI KURULUŞLAR ÜZERİNE BİR İNCELEME*

Dr. Öğretim Üyesi Fatih GÜÇLÜ

Karabük Üniversitesi, İşletme Fakültesi, (fatihguclu@karabuk.edu.tr)

Dr. Öğretim Üyesi Metin KILIÇ

Bandırma Onyedil Eylül Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, (metinkilic@bandirma.edu.tr)

ÖZET

Çalışmada, İslami finans alanında tüm dünyada yaşanan gelişmelerin ve İslami finansla yön veren kuruluşların incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaca yönelik olarak öncelikle, 20. yy. başından itibaren İslami finans alanında yaşanan gelişmeler ve İslami finans endüstrisinin ulaştığı varlık büyüklükleri incelenmiştir. Daha sonra uluslararası kuruluşların İslami finans alanında yürüttüğü çalışmalar aktarılmıştır. Çalışmada, İslami finansın özellikle 1970'li yılların ortasından itibaren gelişiminin hızlandığı, 1990'lı yılların sonu ve ilerleyen süreçte endüstrinin belirli bir olgunluk seviyesine ulaştığı gözle çarpılmaktadır. İslami finansın gelişiminde, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT) ve İslam Kalkınma Bankası (İKB) gibi uluslararası kuruluşların önemli bir rol oynadığı görülmektedir. Artan hacim ve finansal ürün çeşitliliği, standartlaşma ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI) ve İslami Finansal Hizmetler Kurulu'nun (IFSB) oluşturduğu standartlar bu ihtiyacın karşılanması ve İslami finans endüstrisinin sağlıklı gelişimi noktasında önemli katkılar sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslami Finans, Uluslararası Kuruluşlar, AAOIFI.

AN INVESTIGATION ON THE DEVELOPMENT OF ISLAMIC FINANCE IN THE WORLD AND THE KEY INTERNATIONAL INSTITUTIONS IN THE ISLAMIC FINANCE INDUSTRY

ABSTRACT

The aim of the study is to investigate the development of Islamic finance in the world and the key international institution in the Islamic finance industry. For this purpose, the developments in Islamic finance since the beginning of the 20th century and the asset sizes of Islamic finance industry have been examined. After that, the studies carried out by the international institutions in the field of Islamic finance are discussed. In the study, it is observed that Islamic finance had accelerated its development from the mid-1970s, and the industry had reached a certain maturity level in the late 90s. International institutions such as OIC and IDB play an important role in the development of Islamic finance. Increasing transaction volume and variety of financial products had revealed the need for standardization. In this respect, the standards established by AAOIFI and IFSB provide important contributions to meet this need and to development of the Islamic finance industry.

Keywords: Islamic Finance, International Institutions, AAOIFI.

* Bu çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Metin KILIÇ'ın danışmanlığında tamamlanan, Fatih GÜÇLÜ'ye ait "İslami Hisse Senedi Piyasaları ile Geleneksel Hisse Senedi Piyasaları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz: A.B.D., İngiltere, Malezya ve Türkiye Örneği" isimli doktora tez çalışmasından türetilmiştir.

1. Giriş

İslami finans, konvansiyonel finans sisteminin yerine getirdiği finansal işlevleri kişi ve kurumlar için sağlarken, bir yandan da bu işlevlerin İslami kurallara uygun olmasını göz önünde bulunduran bir sistemdir. Burada İslami kurallara uygunluk, katılım bankacılığı, katılım sigortacılığı (tekâfül), kira sertifikaları (sukûk), İslami hisse senedi endeksleri gibi İslami finansın uygulama alanlarında yapılan finansal işlemlerin, İslam hukukunda yer alan mudarebe¹, müşareke², murabaha³, icare⁴, selem⁵, istisna⁶ vb. ticari sözleşmelere dayanması ile sağlanmaktadır (El-Gamal, 2006:2). Bu bağlamda İslami finans çerçevesinde gerçekleştirilen bir işlem, doğurduğu sonuçlar itibariyle konvansiyonel finans sistemi ile benzerlikler arz ediyor gibi görünse de İslami bir sözleşmeye dayalı olarak yapılandırıldığı için özünde farklılık taşımakta ve İslami bir hüviyete bürünmektedir.

İslami finans ürünlerinin ve işlemlerinin uygun olması gereken, başka bir ifadeyle İslami finansın temel aldığı İslami kurallar; faiz (ribâ) yasağı, risk paylaşımı, aşırı belirsizlikten kaçınma (garar yasağı), aşırı risk alma ve kumar benzeri davranışlardan kaçınma (meysir yasağı), İslam'da yasak sayılan (haram) iş ve fiillerden uzak durma, işlemlerin gerçek bir varlığa dayalı ve sözleşme tabanlı olmasıdır (Iqbal & Mirakhor, 2011:10). İslami finans uygulamalarının İslami kurullarla uyumunun belirlenmesi noktasında, İslam âlimlerinin rolü önem arz etmektedir. Finansal işlem ve uygulamaların hangi İslami prensibe göre yapıldığı ve bu prensibin gereklerini karşılayıp karşılamadığı, ihtisas alanı İslam hukuku olan âlimlerin görüşleri doğrultusunda belirlenmektedir. İslam hukuku konusunda uzman ve bankacılık-finans alanında bilgi birikimi olan âlimlerden oluşan, temel görevi İslami finans kurumlarının faaliyetleri ile finansal ürün ve hizmetlerinin İslami kurallara uyumunu kontrol etmek olan komiteler, Şer'i danışma kurulları olarak adlandırılmaktadır (Jawadi vd., 2015:1687). İslami finans alanında faaliyet gösteren kuruluşların büyük çoğunluğunun bünyesinde bir Şer'i danışma kurulu bulunmaktadır (Yanpar, 2015:107). Bununla birlikte, her kurumun kendi bünyesinde bir danışma kurulu teşkil etmesinin zorluğu gidermek ve uygulama birliğini sağlama adına bazı ülkeler merkezi danışma kurulları oluşturmuştur. Örneğin Malezya'da 1997 yılında Ulusal Şer'i Danışma Kurulu teşkil edilmiş, Türkiye'de ise 2018 yılında Merkezi Danışma Kurulu kurulmuştur (Md Nor vd., 2016:602; TKBB, 2018).

1 Mudarebe: Bir tarafın sermaye sağladığı diğer tarafın ise emeğini ve zamanını ortaya koyduğu bir ortaklık meydana getiren ticari bir sözleşmedir (Yavuz, 2015:408).

2 Müşareke: İki veya daha fazla kişinin bir araya gelerek sermayelerini ya da emeklerini ortaya koydukları, kâr/zarar paylaşımına dayalı bir ortaklık meydana getiren ticari bir sözleşmedir (Askari, Iqbal & Mirakhor, 2015:192).

3 Murabaha: Bir malın satıcı tarafından maliyetinin üzerine kârının eklenmesiyle satışının yapılmasına imkân veren bir satış sözleşmesidir (Yavuz, 2015:370).

4 İcare: Bir şeyin kullanım hakkının belirli bir süre için devrini, başka bir ifadeyle kiralanmasını sağlayan ticari sözleşmelerdir (Döndüren, 2016:505).

5 Selem: Belirli koşullar altında geçerli olmak kaydıyla, bir ürünün tesliminin ileri bir tarihte, ödemenin ise sözleşme anında yapıldığı ticari sözleşmelerdir (Usmani, 2002:129).

6 İstisna: Özellikle inşaat işlerinde ve bir kısım özellikli ürünün üretiminde kullanılan, ödemelerin bir kısmının üretim süreci devam ederken yapıldığı, iş bitiminde de tüm ödemelerin yapıldığı sözleşme türüdür (Iqbal & Mirakhor, 2011:82).

İslami finans çalışmaları, genel kabul gören yaklaşıma göre 20. yy. başlarında Batılı bankaların İslam ülkelerinde faizli işlemlerle faaliyet göstermelerine Müslüman aydınların eleştirileri ile kısıtlanmıştır, daha sonra konvansiyonel finans sistemine teorik alternatif arayışlar ve en sonunda pratiğe dökülen uygulamalarla günümüze gelinmiştir. Çizakça (2014:143), bu bakış açısının kısmen de olsa gerçek dışı olduğunu savunmaktadır. Yazara göre bu görüşün kabul edilmesi, diğer bir deyişle İslami finansın ve İslam iktisadının milâdı olarak 19. yy. sonu ya da 20. yy.'ın başının alınması, Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminden söz konusu tarihe kadar Müslümanların herhangi bir finansal faaliyette bulunmadıkları gibi bir sonuca varılmasına neden olmaktadır. Oysaki böyle bir durumun gerçek olmadığı ve olamayacağı hem tarihi kaynaklarla hem de basit bir akıl yürütme ile kolayca anlaşılabilir. Zira Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemi başta olmak üzere yaklaşık 1400 yıldır onlarca devlet kurmuş olan Müslümanların, finansal ve ekonomik faaliyetlerde bulunmadan bu devletleri yönetmiş olmasının imkânsız olduğu açıktır. Ek olarak, mudarebe ve müşareke gibi sözleşme türlerinin batı dünyasına Müslüman aleminden geçtiği ve bugün batıda kurumlaşan çeşitli şirket ve ortaklık tiplerinin biçim değiştirerek yeni müesseselermiş gibi tekrar İslam dünyasına geri döndüğü bilinmektedir (Çizakça, 2011:37).

İslami finansın doğuşuna dair genel kabul gören tarih olan 20. yy.'ın başları, İslami finansın modern tarihi ya da gelişimi olarak ele alınabilir. İslami finansın daha geriye dönük gelişimi bu çalışmanın kapsamını aştığından, çalışmada İslami finansın gelişimi; dünyada İslami finansın gelişimi ve İslami finansa yön veren kuruluşlar açısından, 20. yy. sonrası bu alanda yaşanan gelişmeler çerçevesinde ele alınacaktır.

2. İslami Finansın Dünyadaki Gelişimi

1800'lü yılların sonlarında, özellikle sömürge idareleri altındaki İslam ülkelerinde yaşayan Müslümanlar, kimliklerini yeniden keşfetme, kaybettiklerine inandıkları değerlerini yeniden kazanma ve bu değerleri ekonomi de dahil olmak üzere yaşamlarının her alanında uygulama iradesi göstermeye başlamışlardır. Bu bilinçlenmenin bir yansıması olarak, ülkelerinde bulunan yabancı kuruluşlara ve onların uygulamalarına karşı bu toplumların içerisinde itirazlar dillendirilmiştir (Iqbal & Mirakhor, 2011:13).

1890'larda Süveyş Kanalı inşaatını finanse etmek amacıyla, bir İngiliz bankası olan Barclays Bank Kahire'de bir şube açmıştır. Bankanın faaliyetlerine başlamasının ardından, Mısırlı İslam alimleri tarafından bankanın faizli işlemlerine yönelik eleştiriler getirilmiş ve bu durumun İslam'a aykırılığı üzerine çeşitli yayınlar yapılmıştır (Kettell, 2010:2). İzleyen süreçte, 1960'lı yıllara kadar Arap alimleri ve özellikle de Hintli aydınların konvansiyonel iktisat ve finans düzeninin İslami ilkelerle çeliştiğine yönelik tespitleri ile İslami bir sistem kurulmasına yönelik artan teorik çalışmaları, konunun İslam aleminin gündemine girmesine ve bu bağlamda uygulamaya yönelik çalışmaların başlamasına zemin hazırlamıştır. Türkiye açısından bakıldığında ise Prof. Dr. Sabahattin Zaim'in çalışmalarının, özellikle İslam iktisadı alanında öncü niteliğinde olduğu söylenebilir (Tabakoğlu, 2010:15).

İslami finansın teoriden uygulamaya geçmesi noktasındaki ilk girişim, Malezyalı Müslümanların hac yolculuğu için yaptıkları birikimlerini saklamak ve hacca gitmek isteyenleri finanse etmek amacıyla 1959 yılında Prof. Dr. Ungku Aziz tarafından Malezya parlamentosuna

önerilip 1963 yılında kurulan ve Tabung Haji olarak bilinen Hacı Tasarrufları Şirketi'dir. Aynı yıl içerisinde, bu kez Mısır'da Prof. Dr. Ahmad el-Neccar tarafından ilk İslami banka kurulmuştur. Söz konusu banka 1966 yılına kadar hizmet vermiştir. Neccar'ın zihnindeki banka fikri, tamamen mudarebeye dayanmaktaydı. Ancak, mudarebenin bünyesinde barındırdığı bankacılık mantığı içerisindeki riskler nedeniyle söz konusu banka pek kabul görmemiş ve uzun ömürlü olamamıştır (Çizakça, 2014:155-156).

1971 yılında yine Mısır'da kurulan Nasır Sosyal Bankası, ilk devlet destekli faizsiz kurumdur. 1975 yılında Birleşik Arap Emirlikleri (BAE)'nde kurulan Dubai İslam Bankası ise ilk özel girişimlerden birisi olarak kabul edilmektedir. Bu yıllarda Ortadoğu'da yer alan petrol zengini ülkelerde "petro-dolarlar" olarak da bilinen petrol gelirlerinin hızla artması ve bu gelirleri İslam'a uygun olarak değerlendirmek isteyen Müslüman yatırımcıların istekleri neticesinde, İslam'a uygun yatırım olanaklarının yaratılmasına yönelik çalışmalar artmıştır. Bu ihtiyacın oluşturduğu yüksek potansiyel, büyük bankaların da içerisinde yer aldığı pek çok yerel ve uluslararası konvansiyonel banka tarafından fark edilmiş ve bu alana girmelerine neden olmuştur (Iqbal & Mirakhor, 2011:15). Dubai İslam Bankası'nın kurulduğu yıl olan 1975 yılında Cidde'de İslam Kalkınma Bankası (İKB), Müslüman devletlerin kalkınmalarını faizsiz olarak finanse etmek amacıyla kurulmuştur (Gedikli & Erdoğan, 2016:212). 1976 yılında Mekke'de toplanan 1. Uluslararası İslam Ekonomisi Konferansı, İslam ekonomisi alanında yapılan ilk akademik toplantıdır. Takip eden süreçte, 1978 yılında Cidde Kral Abdülaziz Üniversitesi'nde kurulan İslam Ekonomisi Araştırma Merkezi, İslam ekonomisi alanındaki ilk araştırma kuruluşudur. 1979 yılında ilk tekâfül şirketi Sudan'da kurulmuştur (Omar vd., 2013:19). Batı'nın ilk İslami bankası ise 1978 yılında Lüksemburg'da kurulan Danimarka Uluslararası İslam Bankası'dır. İslami bankalar için acente işlevini yerine getirmek ve Avrupa'da yaşayan Müslümanlara hizmet vermek amacıyla kurulan banka, faaliyetlerine 1983 yılında başlamıştır (Karaman, 2011:55).

1980'lere gelindiğinde, Müslüman ülkelerden bir kısmının tüm finansal sistemlerini İslam'a uygun olarak yeniden düzenlemek üzere adımlar attığı görülmektedir. Söz konusu ülkeler Pakistan, Sudan ve İran'dır. Malezya ve Bahreyn gibi diğer bazı ülkeler ise hali hazırdaki finansal sistemlerine İslami bankaları eklemeye yolunu tercih etmişlerdir (Omar vd., 2013:19). Bu süreçte uluslararası kuruluşların ve batı menşeli çokuluslu bankaların İslami finans ve bankacılık alanına ilgileri artarak devam etmiştir. Bu durum İslami finans modelinin uygulanabilir ve gelecek vadeden bir model olduğunun uluslararası oyuncular tarafından kabul edildiğinin bir delili olarak görülmektedir. Zira Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Dünya Bankası, İslami finans ürünlerini alternatif finansal araçlar olarak tanımaya ve batılı çokuluslu bankalar müşterilerine İslam'a uygun ürünler sunmaya başlamıştır (Abedifar vd., 2015:639).

İslami finans endüstrisinin giderek artan hacmi ve yakaladığı büyüme oranları, 1990'lı yıllarda İslami finans alanında standartların oluşturulması ve düzenleme yapma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Söz konusu ihtiyacın giderilmesi amacıyla 1991 yılında İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI-Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions) kurulmuştur. 1990'lı yıllarda meydana gelen önemli gelişmelerden birisi de İslami sermaye piyasaları alanında olmuştur. Bu tarihlerde dünyanın önde gelen hisse senedi endeks sağlayıcılarından Dow Jones (DJ) ve Financial Times, ilk İslami hisse senedi endekslerini oluşturmuştur. Böylece İslami finans yalnızca bankacılık alanında

değil finansal sistemin en önemli unsurlarından birisi olan sermaye piyasalarında da uygulama sahası bulmaya başlamıştır (Kettell, 2010:5).

2000’li yıllarda İslami bankacılığın büyümesine ek olarak, sermaye piyasalarında tahvile alternatif bir İslami finans aracı olan sukûk ortaya çıkmış ve kısa sürede yüksek işlem hacimlerine ulaşmıştır. Gelişimini sürdüren endüstride düzenleyici otorite ihtiyacı da devam etmiş ve bu doğrultuda başta İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB-Islamic Financial Services Board) olmak üzere Uluslararası İslami Finans Piyasası Kurumu (IIFM-International Islamic Financial Market), Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA-Islamic International Rating Agency), İslami Bankalar ve Finans Kurumları Genel Konseyi (CIBAFI-General Council for Islamic Banks And Financial Institutions) ve İslami Finans Kurumları Uzlaşma ve Arabuculuk Merkezi (ARCIFI-Arbitration and Reconciliation Centre for Islamic Financial Institutions) gibi pek çok düzenleyici kurum teşkil edilmiştir (Iqbal & Mirakhor, 2011:17).

Tablo 1’de İslami finans endüstrisinin 2017 yılı itibariyle katılım bankacılığı, sukûk, İslami fon varlıkları ve tekâfül alanlarındaki varlık büyüklükleri bölge bazında gösterilmiştir. Şekil 1’de ise söz konusu uygulama alanlarının toplam varlık büyüklüklerinin yüzdesi grafik olarak görülmektedir.

Tablo 1: İslami Finans Endüstrisinin 2017 Yılı İtibariyle Uygulama Alanları ve Bölgelere Göre Varlık Büyüklükleri (Milyar USD)

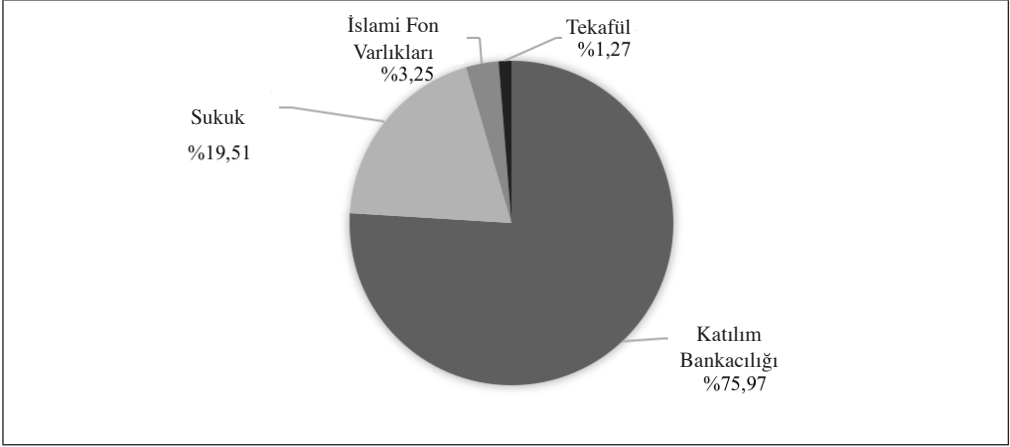
Bölge	Katılım Bankacılığı	Sukûk	İslami Fon Varlıkları	Tekâfül	Toplam
Asya	232,0	239,5	24,8	3,3	499,6
GCC ⁷	683,0	139,2	26,8	12,6	861,6
MENA ⁸ (GCC Hariç)	569,0	17,8	0,1	9,5	596,4
Afrika (Kuzey Afrika Hariç)	27,1	2,0	1,6	0,7	31,4
Diğerleri	46,4	1,5	13,3	-	61,3
Toplam	1.557,5	399,9	66,7	26,1	2.050,2

Kaynak: IFSB. (2018). *Islamic financial services industry stability report 2018*. Erişim Tarihi: 18.02.2018, https://ifsb.org/download.php?id=4811&lang=English&pg=ar_index.php.

7 Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi. Altı körfez ülkesi; Suudi Arabistan, Kuveyt, BAE, Umman, Bahreyn ve Katar’ın oluşturduğu, 1981 yılında iktisadi kalkınma ve dış tehditlere karşı güvenlik sağlama amacıyla kurulan birliktir (Rizvi, 1982:29).

8 Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi.

Şekil 1: İslami Finans Endüstrisinin 2017 Yılı İtibariyle Uygulama Alanlarının Varlık Büyüklüklerinin Toplam Varlıklar İçerisindeki Yüzdeleri

Kaynak: IFSB. (2018). *Islamic financial services industry stability report 2018*. Erişim Tarihi: 18.02.2018, https://ifsb.org/download.php?id=4811&lang=English&pg=/ar_index.php.

Tablo 1 ve Şekil 1’de görüldüğü üzere, İslami finans endüstrisinin 2017 yılı itibariyle tüm dünyada varlık büyüklüğü 2 trilyon doları aşmıştır. Bu rakamın %76’sına karşılık gelen yaklaşık 1,6 trilyon dolarlık kısım, katılım bankalarına aittir. Katılım bankacılığının ardından en yüksek pay ise sukûk piyasasıdır. Sukûk piyasasının 2017 yılı itibariyle varlık büyüklüğü, tüm endüstrinin yaklaşık %19,5’i olan 400 milyar dolar seviyesindedir. İslami finans endüstrisinin toplam varlıklarının geri kalan kısmı yaklaşık 66 milyar dolar (%3,25) ile İslami endekslerin de içerisinde yer aldığı İslami fon varlıkları ve 26 milyar dolar (%1,27) ile tekâfûl şirketlerinin varlıklarından oluşmaktadır.

3. İslami Finansa Dünyada Yön Veren Kuruluşlar

Konvansiyonel finans sistemi nasıl düzenleyici ve kural koruyucu birtakım otoriteler ve kuruluşlar tarafından yönlendiriliyor ve çeşitli düzenlemelere tabi oluyorsa, İslami finans sistemi de benzer kuruluşların yönlendirmesine tabidir. Bu kuruluşların bir kısmının kararları ve düzenlemeleri tavsiye niteliğindedir, bazılarının almış oldukları kararların bağlayıcılığı bulunmaktadır. Özellikle ülkelerin kendi içerisinde İslami finans sahasını düzenlemeye yönelik oluşturdukları kuruluşların atmış oldukları adımlar, o ülkede İslami finans alanında faaliyet gösteren kurumları etkilemektedir.

3.1. İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT)

İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), 1969 yılında Fas’ın başkenti Rabat’ta, İsrail işgali altındaki Kudüs’te bulunan, Müslümanların kutsal saydığı Mescid-i Aksa’nın kundaklanmasının ardından kurulmuştur. Teşkilatın kurulduğu dönemde İslam Konferansı Örgütü olan ismi, 2011 yılında alınan bir kararla İslam İşbirliği Teşkilatı olarak değiştirilmiştir (İİT, 2017).

İİT'ye dört farklı kıtadan 57 ülke üyedir. İİT bu özelliği ile Birleşmiş Milletler'in ardından dünyadaki ikinci büyük devletler arası organizasyondur. Teşkilat, kendisini İslam aleminin sözcüsü ve sesi olarak konumlandırmaktadır. İİT misyonunu; uluslararası barışı destekleme ve dünyadaki farklı ulusların kaynaşmasını sağlama bilinciyle İslam aleminin menfaatlerini korumak ve güvenliğini sağlamak için uğraşmak olarak tanımlamaktadır (İİT, 2017).

İİT'nin Ekonomi ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi, Bilimsel ve Teknolojik İşbirliği Daimi Komitesi, Enformasyon ve Kültürel İşler Daimi Komitesi gibi komitelerle birlikte Uluslararası İslami Fıkıh Akademisi bulunmaktadır. Söz konusu akademi, İslam hukuku alanında yaptığı çalışmalarla İslami finans endüstrisi için yol gösterici kararlar almaktadır (Yanpar, 2015:278).

3.2. İslam Kalkınma Bankası Grubu

İslam Kalkınma Bankası Grubu, çokuluslu bir finansal kalkınma kurumu olarak, 1973 yılında Cidde'de toplanan Müslüman Ülkeler Maliye Bakanları Konferansı tarafından ilan edilen beyannameye dayanılarak kurulmuştur. İslam Kalkınma Bankası Grubu'nun bünyesinde; İslam Kalkınma Bankası, İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü (IRTI), Yatırım ve İhracat Kredileri Sigortası İçin İslami İşbirliği Kurumu (ICIEC), Özel Sektör Kalkınması İçin İslami İşbirliği Kurumu (ICD) ve Uluslararası İslami Ticaret Finansmanı Şirketi (ITFC) olmak üzere 5 kuruluş faaliyet göstermektedir (İKB Grubu, 2013:1).

İslam Kalkınma Bankası Grubu bünyesinde yer alan kuruluşlar aşağıda sayılan faaliyetleri yerine getirmektedir (İKB Grubu, 2013:2);

- Kamu sektörü ve özel sektör için proje finansmanı,
- Yoksulluğun azaltılması için kalkınma yardımları,
- Kapasite geliştirme için teknik yardımlar,
- Üye ülkeler arasında iktisadi ve ticari işbirliğinin kurulması,
- Ticaret finansmanı,
- Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler (KOBİ) finansmanı,
- Kaynak seferberliği,
- İslami finans kuruluşlarına doğrudan özsermaye yatırımı,
- Yatırım ve ihracat kredileri için sigorta ve reasürans hizmeti,
- İslam iktisadi ve İslami bankacılık ile ilgili araştırma ve eğitim programları,
- Vakıf yatırımları ve finansmanı,
- Üye ülkeler ve üye olmayan Müslüman topluluklar için özel yardımlar ve burslar,
- Acil yardımlar,
- Üye ülkelerin kamu ve özel sektör kuruluşları için danışmanlık hizmetleri.

İKB grubu içerisinde yukarıda sayılan faaliyetleri gerçekleştiren kuruluşlar, aşağıda başlıklar halinde incelenmiştir.

3.2.1. İslam Kalkınma Bankası (İKB)

İKB, bir uluslararası İslami finans kurumu olarak Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde, 1975 yılında kurulmuştur. Bankanın kuruluş amacı, üye ülkelerin ve Müslüman toplulukların tek tek ve birlikte iktisadi kalkınmasını ve sosyal gelişimini İslam hukuku ilkelerine göre desteklemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için İKB aşağıdaki işlevleri yerine getirmektedir (İKB, 2019a);

- Üretken yatırım projeleri ve girişimler için özsermaye ortaklığında bulunma ve hibe kredisi desteği sağlama,
- Üye ülkelere iktisadi ve sosyal kalkınmaları için mali destekte bulunma,
- Üye olmayan Müslüman topluluklar için emanet fonları (trust funds) da dahil olmak üzere belirli amaçlar için özel fonların oluşturulması ve bu fonların idare edilmesi,
- Mevduat kabulü ve kabul edilen mevduatların İslami kurallara uygun yatırımlar için seferber edilmesi,
- Üye ülkeler arasında özellikle sermaye mallarında dış ticaretin teşvik edilmesi,
- Üye ülkelere teknik desteklerin sağlanması,
- İslami kurallara göre yönetilen Müslüman ülkelerde kalkınma faaliyetlerinde çalışan personelin eğitim olanaklarının iyileştirilmesi.

İKB'ye üye ülkelerin sayısı, 2019 yılı itibariyle 57'dir. Bankaya üye olmaya aday olan ülkelerin, öncelikle İslam İşbirliği Teşkilatı'na üye olması gerekmektedir. Bununla birlikte aday ülkenin, İKB'ye yapacağı sermaye katkısını ödemesi ve İKB Yönetim Kurulu tarafından kararlaştırılacak hüküm ve koşulları kabul etmeyi taahhüt etmesi de yükümlülükleri arasındadır (İKB, 2019a). Türkiye 74/8821 sayılı bakanlar kurulu kararı ile İKB'ye katılma kararı alarak bankanın kurucuları arasında yerini almıştır (Ece, 2011:5).

3.2.2. İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü (IRTI)

İslami Araştırmalar ve Eğitim Enstitüsü (IRTI-Islamic Research and Training Institute), İslam Kalkınma Bankası'nın araştırma ve eğitim kolu olarak 1981 yılında kurulmuştur. Enstitü; iktisat, finans ve bankacılık alanlarında araştırma ve eğitim faaliyetleri yürütmektedir. Süreç içerisinde zengin bir ilmi kaynak merkezi haline gelen kurum, İslami finans endüstrisinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Iqbal & Mirakhor, 2011:19). Enstitünün üstlendiği temel görevler aşağıda sıralanmıştır (Islamic Banking Association, 2017:74);

- İslam iktisadı, İslami finans ve katılım bankacılığı alanlarında araştırma, eğitim ve bilgi oluşturma faaliyetlerinin üstlenilmesi,
- Enstitünün faaliyet sahası ile ilgili konularda, ulusal, bölgesel ve uluslararası çaptaki diğer kurumlarla işbirliği içerisinde seminerler ve konferanslar düzenlenmesi,

- İslam iktisadı, İslami finans ve katılım bankacılığı alanlarında kullanılan bilgi sistemlerinin geliştirilmesi vb. bilgi yönetimi faaliyetlerinin üstlenilmesi,
- Enstitünün faaliyet sahası ile ilgili konularda veri tabanları oluşturulması ve bu veri tabanlarının saklanması.

IRTI'nın organizasyon yapısı içerisinde; İslami Finansal Ürünler Geliştirme Merkezi, Araştırma ve Geliştirme Hizmetleri Departmanı ve İslami Finans Kapasite Geliştirme Departmanı olmak üzere üç ayrı departman bulunmaktadır (IRTI, 2017). Yukarıda sayılan görevlerin yerine getirilmesinde iş bölümü, söz konusu üç departman arasında paylaşılmaktadır.

3.2.3. Yatırım ve İhracat Kredileri Sigortası İçin İslami İşbirliği Kurumu (ICIEC)

Yatırım ve İhracat Kredileri Sigortası İçin İslami İşbirliği Kurumu (ICIEC-Islamic Corporation for the Insurance of Investment and Export Credit), 1994 yılında İKB grubu bünyesinde tüzel kişiliğe haiz uluslararası bir kurum olarak kurulmuştur. Kurumun oluşturulmasının arkasındaki fikir, "İslam İşbirliği Teşkilatı Üye Ülkeleri Arasında Yatırım Teşvik ve Yardım Garantisi Anlaşması"na taraf olan Müslüman ülkeler için yatırım ve ihracat kredisi sigortası sağlanmasıdır. Söz konusu anlaşma uyarınca İslam İşbirliği Teşkilatı, İKB aracılığıyla yatırım ve ihracat kredileri için sigorta ürünleri oluşturabilen, İslami kurallara uygun şekilde işletilen bir İslami sigorta şirketi kurma yetkisine sahiptir. Bu bağlamda ICIEC, İİT'nin bu anlaşmadan aldığı yetkiye dayanılarak teşkil edilmiş bir kurumdur. Adı geçen anlaşmanın ve ICIEC'in ortak gayesi, İİT üyesi ülkeler arasında İslami kurallara uygun olarak ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesidir (ICIEC, 2017).

ICIEC'in sağladığı sigorta hizmetleri, ihracat kredisi sigortası ve yatırım sigortası olmak üzere iki grupta toplanmaktadır. İhracat kredisi sigortası, ticari ve ticari olmayan risklerden kaynaklanan ihracat alacaklarının tahsil edilememesi durumunu sigortalarken, yatırım sigortası ise para transferi kısıtlamaları, kamulaştırma, savaş ve iç karışıklıklar, sözleşmenin ihlali gibi nedenlerden kaynaklanan ülke riskine karşı sigorta hizmeti sunmaktadır (İKB Grubu, 2013:7).

3.2.4. Özel Sektör Kalkınması İçin İslami İşbirliği Kurumu (ICD)

Özel Sektör Kalkınması İçin İslami İşbirliği Kurumu (ICD-Islamic Corporation for the Development of the Private Sector), çokuluslu bir finansal kalkınma kurumu olarak 1999 yılında kurulmuştur. Kurumun kuruluş amacı; özel sektör projelerine finansman sağlayarak, rekabeti ve girişimciliği destekleyerek, devletlere ve özel şirketlere danışmanlık hizmetleri sağlayarak ve sınır ötesi yatırımları destekleyerek üye ülkelerin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunmaktadır (ICD, 2017). ICD'nin odaklandığı belli başlı konulara aşağıda yer verilmiştir (Iqbal & Mirakhor, 2011: 21);

- Büyümeye katkı sağlayacak özel sektör fırsatlarının belirlenmesi,
- Geniş bir yelpazede etkin finansal ürün ve hizmetlerin sağlanması,
- Fazla kaynakların üye ülkelerin özel sektörlerine kanallanması,
- İslami finansal piyasaların ve sermaye piyasalarının gelişiminin desteklenmesi.

ICD finanse edeceği projeleri seçerken kurumun amaçları doğrultusunda; istihdam yaratma, İslami finansın gelişimine fayda sağlama, ihracata katkı sunma gibi kriterleri göz önünde bulundurmaktadır (ICD, 2017).

3.2.5. Uluslararası İslami Ticaret Finansmanı Şirketi (ITFC)

Uluslararası İslami Ticaret Finansmanı Şirketi (ITFC-International Islamic Trade Finance Corporation), 2007 yılında İKB Grubu içerisinde özerk bir kurum olarak kurulmuştur. Kuruluş amacı, İslam aleminin ekonomik durumunun iyileştirilmesi için Müslüman ülkeler arasında ticaretin geliştirilmesidir. Şirket, üye ülkelerdeki işletmelere ticaret finansmanına erişimi kolaylaştırma, ihtiyaç duydukları ticari kapasite artırımı araçlarını sağlama ve bu bağlamda küresel piyasalarda güçlü bir şekilde rekabet etmelerine yardımcı olmaktadır (ITFC, 2017).

ITFC, İKB Grubu bünyesindeki ticaret finansmanı faaliyetlerini tek bir çatı altında toplayarak, finansman hizmetinin ihtiyaç duyan işletmelere etkin ve hızlı bir şekilde ulaştırılmasını sağlamaktadır. Bu özelliği ile İslami kurallara uygun ticaret finansmanında lider konumda bulunan şirket, üye ülkelere ve bu ülkelerde faaliyet gösteren işletmelere fon sağlama noktasında, önemli bir işlevi yerine getirmektedir (ITFC, 2017).

3.3. İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI)

İslami Finansal Kuruluşlar Muhasebe ve Denetim Kurumu (AAOIFI-Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions), İslami finans kurumları ve İslami finans endüstrisi için muhasebe, denetim, kurumsal yönetim, etik ve İslami kurallara uyum alanlarında standartlar hazırlayan, kâr amacı gütmeyen özerk bir uluslararası İslami finans kurumudur. AAOIFI, 1991 yılında Bahreyn'de kurulmuştur. Kurumun üyeleri arasında 45 ülkeden, merkez bankaları ve düzenleyici otoriteler de dahil olmak üzere finans kurumları, muhasebe ve denetim firmaları, hukuk firmaları yer almaktadır (AAOIFI, 2019).

AAOIFI'nin yerine getirdiği temel işlevler aşağıda yer almaktadır (Islamic Banking Association, 2017:79);

- İslami finans kurumları ile ilgili muhasebe ve denetim uygulamaları geliştirmek,
- Geliştirdiği muhasebe ve denetim uygulamalarını; eğitimler, seminerler, süreli yayınlar ve araştırma faaliyetleri ile İslami finans kurumlarına iletmek,
- İslami finans kurumları için muhasebe ve denetim standartları hazırlamak, yayınlamak ve bunları yorumlamak,
- Yayınladığı standartları gözden geçirmek ve gerek gördüğü takdirde üzerlerinde değişiklik yapmak.

AAOIFI bugüne kadar; 58'i İslami kurallara uyum, 27'si muhasebe, 5'i denetim, 8'i kurumsal yönetim ve 2 tanesi etik standartları olmak üzere toplam 100 standart yayınlamıştır. Yayımlanan standartlar merkez bankaları ve düzenleyici otoriteler tarafından gerek zorunlu gerekse yol gösterici olarak kendi ülkelerinde kullanılmaktadır. Standartlar, resmi kuruluşların

yanı sıra dünya çapında İslami finans kuruluşları tarafından takip edilmekte ve uluslararası İslami finans uygulamalarının uyumlaştırılmasında önemli bir rol üstlenmektedir (AAOIFI, 2019).

AAOIFI, hızla gelişen İslami finansal ürünlerin beraberinde getirdiği İslami muhasebe ve denetim standartları ihtiyacına cevap vermek maksadıyla yapılanmış bir kurumdur. Zira finansal ürünlerin İslamileştirilmesi süreci, ülkelerin yasal mevzuatlarına uyumdan ziyade ürünlerin İslami kurallara uyumuna odaklanmıştır. Bu durum, özellikle İslami finans kurumlarının finansal tablolarını hazırlamaları ve İslami finansal ürünlerin muhasebeleştirilmesi aşamasında sorun yaşamalarına neden olmuştur (Vinnicombe, 2010:56).

AAOIFI yayınladığı standartları, bünyesinde bulunan Şer'i danışma kurulunun onayına sunduktan sonra yayınlamaktadır. Şer'i danışma kurulu, AAOIFI üyesi kurumların Şer'i danışma kurullarından seçilen üyelerden oluşmaktadır (Yanpar, 2015:282). 2017 yılı itibariyle AAOIFI Şer'i danışma kurulunun 14 farklı ülkeden 20 üyesi bulunmaktadır (AAOIFI, 2017).

AAOIFI'nın kuruluşundan önce, İslami finans kurumları faaliyetlerinin İslam'a uygunluğunu sağlamak için bünyelerinde Şer'i danışma kurulları bulundurmaya zorundaydı. Her bir İslami finans kurumunda bulunan Şer'i danışma kurulu benzer finansal ürünleri ve uygulamaları incelemekte, bu durum tabiri caizse bir nevi kaynak israfına neden olmaktaydı. Bahsedilen çok başlıklı ayrıca, temel ürünlerde dahi farklı yorumların ortaya çıkmasına, ürünlerin farklı kurumlar tarafından farklı şekilde muhasebeleştirilmesi ve endüstride standartlaşmadan çok uzak bir görüntünün oluşmasına yol açmaktaydı. Her ne kadar günümüzde özellikle büyük İslami finans kurumları bünyelerinde Şer'i danışma kurulları istihdam ediyor olsa da AAOIFI'nın kurulmasıyla birlikte bu kurulların iş yükleri azalmış ve daha spesifik konulara odaklanma imkânına kavuşmuşlardır (Vinnicombe, 2010:56).

Finansal piyasalarda özellikle muhasebe ve denetim alanında standartlaşma ihtiyacı yalnızca İslami finans endüstrisine has bir durum değildir. Zira Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB-International Accounting Standards Committee) 1973 yılından bu yana Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS) üzerinde çalışmakta ve bugüne kadar 41 standart yayınlamış durumdadır (IFRS, 2017). IASB'nin yayınladığı UFRS'lerin en temel amacı, işletmelerin finansal durumlarının en doğru şekliyle bilgi kullanıcılarına aktarılmasının sağlanmasıdır. Ancak AAOIFI'nın yayınlamış olduğu standartlar, bu işlevin yanında İslami finans endüstrisinde işlem gören ürünlerin ve uygulamalarının İslami kurallara uygunluğu noktasına da eğilmektedir. Dolayısıyla iki kurumun muhasebe ve denetim standartlarının ağırlık verdiği hususlar arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır (Yanpar, 2015:282).

3.4. İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB)

İslami Finansal Hizmetler Kurulu (IFSB-Islamic Financial Services Board), merkez bankaları, düzenleyici otoriteler ve İslami finans endüstrisinde düzenleme ve gözetim yetkisine sahip diğer kuruluşlar için yol gösterici ilke ve standartlar yayınlamakla görevli uluslararası bir kuruluştur. IFSB, 2002 yılında Malezya'da kurulmuş olmakla birlikte faaliyetlerine 2003 yılında başlamıştır (Aljudaibi vd., 2017).

IFSB özellikle düzenleme, risk yönetimi ve kurumsal yönetim alanlarında çalışmalarını sürdürmektedir (Iqbal & Mirakhor, 2011:21). Kurulun odaklandığı hedefler aşağıdaki gibidir (IFSB, 2017);

- İslami finans endüstrisinin şeffaf ve ölçülü bir şekilde gelişimini, İslami kurallara uygun yeni veya var olan uluslararası standartlar vasıtasıyla teşvik etmek.
- İslami finans ürünleri sunan kurumların etkin bir şekilde gözetimi ve düzenlenmesi için rehberlik yapmak.
- Üye ülkelerdeki ve uluslararası sistemdeki para piyasaları ve finansal piyasaların istikrarını ve güvenilirliğini sağlamak amacıyla hali hazırda standart oluşturan ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği yapmak ve birlikte hareket etmek.
- Faaliyetlerin etkin bir şekilde yürütülmesi ve risk yönetimini sağlama maksadıyla finansal enstrüman geliştirilmesi noktasında teşviklerin artırılmasını ve koordinasyonunu sağlamak.
- Gelişen İslami finans endüstrisinde üye ülkeler arasında işbirliğinin geliştirilmesine katkı sağlamak.
- İslami finans endüstrisinde düzenleme yapma ile ilgili alanlarda çalışan personelin yetkinliğinin artırılması noktasında eğitim faaliyetleri düzenlemek.
- İslami finans endüstrisi ile ilgili araştırma ve yayın yapmak.
- Katılım bankaları ve diğer İslami finans kurumları ile ilgili veri tabanları oluşturmak.

IFSB'nin 2019 yılı itibarıyla 78'i düzenleme ve gözetim yetkisine sahip kuruluş, 8'i uluslararası hükümetler arası örgüt ve 94'ü İslami finansal kuruluşlar, şirketler, hisse senedi endeksleri vb. piyasa aktörleri olmak üzere toplam 180 üyesi bulunmaktadır (IFSB, 2019a). IFSB bugüne kadar 22 adet standart, 6 adet yol gösterici ilke ve 2 adet teknik görüş yayınlamıştır (IFSB, 2019b). IFSB'nin geliştirdiği standartların, kurulun sahip olduğu güçlü uluslararası destek sayesinde hayata geçme kabiliyetinin daha yüksek olduğu düşünülmektedir (Orman, 2014:78). Ancak IFSB'nin aldığı kararlarda her ne kadar bir standart vurgusu yapılsa da alınan kararlar, ilgili kurumlar ve piyasa nezdinde tavsiye niteliğinde kararlar olarak kabul görmektedir (Yanpar, 2015:282).

3.5. Uluslararası İslami Finans Piyasası Kurumu (IIFM)

Uluslararası İslami Finans Piyasası Kurumu (IIFM-International Islamic Financial Market), Bahreyn, Bruney, Endonezya, Malezya ve Sudan merkez bankalarının ve İKB'nin ortak çabasıyla 2002 yılında bir uluslararası kuruluş olarak İslami sermaye piyasaları ve para piyasalarının kurumsallaşmasını, gelişimini ve tanıtımını artırmak ve teşvik etmek maksadıyla kurulmuştur. Kurumun ana amacı; İslami finans ürünlerinin yapılarının, sözleşmelerinin, ürün geliştirme ve altyapı süreçlerinin standardizasyonunu ve gelişimini sağlama ile küresel ölçekte İslami sermaye piyasaları ve para piyasalarının gelişimi için yol gösterici tavsiyelerde bulunmaktır (Kettell, 2010:88).

IIFM'nin başlıca faaliyetleri ve odaklandığı konular; İslami sermaye piyasaları ve para piyasaları ile işletme finansmanı ve ticaret finansmanı alanlarında endüstrinin ihtiyaçlarının ele alınması, düzenleyici otoritelerin, finans kurumlarının, hukuk firmalarının, borsaların, altyapı hizmeti sağlayıcılarının ve piyasanın diğer katılımcılarının ortak bir platformda bir araya getirilerek geleceğe dönük projeler oluşturulması, İslami finansal piyasalarda birliğin, İslami kurallara uyumun ve yasal reformların sağlanması için adımların atılması, kurumun ilgi alanına giren konularda toplantılar, seminerler ve çalıştaylar düzenlenmesi ve sukûk ile ilgili araştırmalar yapılarak ve bu konuda raporlar düzenlemesi olarak sıralanabilir (IIFM, 2017).

3.6. Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA)

Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı (IIRA-Islamic International Rating Agency), İslami kurallara uygun finansal ürünlerin ve bu ürünleri ihraç eden kurumların bağımsız değerlendirmesini yapan bir derecelendirme kuruluşudur. IIRA öncelikli olarak İİT bölgesindeki yerel sermaye piyasalarına verdiği derecelendirme notları ile bu piyasaların gelişimine katkı sağlamayı hedeflemektedir (IIRA, 2017).

IIRA'nın temel faaliyetlerine aşağıda yer verilmiştir (Kettell, 2010:88);

- Finansal araçları ve ihraççıları derecelendirilebilmek için metodoloji geliştirmek.
- Şirketler, bankalar ve finans kurumlarının borçlarını zamanında ödeyebilirlikleri ile devletler, şirketler, bankalar ve finans kurumları tarafından ihraç edilen menkul kıymetlerin geri ödenebilirliği hakkında bağımsız değerlendirmede bulunmak ve görüş belirtmek.
- Finans kurumlarının ve finansal araçların İslami kurallara uygunluğu hakkında bağımsız görüş belirtmek.
- Şirketlerin, bankaların ve diğer finans kurumlarının yönetim sistemlerinin değerlendirmesini yapmak.
- İslami finans endüstrisi ile ilgili araştırma ve analiz yapmak.

IIRA'nın temel amacı, İslami finans endüstrisinde faaliyet gösteren kurumların ve işlem gören finansal araçların risk profilini değerlendirerek bilgi kullanıcılarına alacakları yatırım kararlarında yardımcı olmaktır. IIRA, çokuluslu finans kurumları, farklı ülkelerden birçok büyük banka, çeşitli finans kurumları ve derecelendirme kuruluşları tarafından desteklenmektedir. Bu bağlamda özellikle İKB, AAOIFI ve IFSB gibi kuruluşlarla yakın temas içerisinde. Kuruluşun organizasyon yapısında; yönetim kurulu, bağımsız derecelendirme komitesi ve Şer'i danışma kurulu yer almaktadır (Iqbal & Mirakhor, 2011:23).

3.7. Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi (IILM)

Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi (IILM-International Islamic Liquidity Management Corporation), ülkelerin ve İslami finans kuruluşlarının likidite ihtiyaçlarını İslami kurallara uygun bir şekilde karşılamak amacıyla, kısa vadeli İslami finansal araçlar düzenleyen ve ihraç eden uluslararası bir kuruluştur. IILM 2010 yılında; Endonezya, Kuveyt, Lüksemburg, Malezya, Morityus, Nijerya, Katar, Türkiye ve BAE merkez bankaları ile Özel

Sektör Kalkınması İçin İslam İşbirliği Kurumunun ortaklığıyla Malezya’da kurulmuştur (IILM, 2017). IILM’yi diğer kurum ve kuruluşlardan ayıran en önemli özellik, kâr amacı güden ticari bir şirket olmasıdır (Orman, 2014:79).

3.8. İslami Finansa Yön Veren Kuruluşların Faaliyetlerinin Değerlendirilmesi

İslami finansa küresel boyutta yön veren kuruluşlar genel olarak değerlendirildiğinde, İslami finans uygulamalarına doğrudan etki eden ve sektörü şekillendiren kurumlar olarak İKB Grubu, AAOIFI ve IFSB’nin öne çıktığı görülmektedir.

İKB, özellikle sosyal sorumluluk ve sürdürülebilir kalkınma alanlarında geliştirdiği projeler ve sağladığı kaynaklarla İslam coğrafyasında yoksulluğun azaltılması ve kaynakların etkin kullanılması noktasında önemli hizmetleri yerine getirmektedir. Söz konusu projeler hayata geçirilirken de İslami finans uygulamalarının kullanılmasına gayret gösterildiği göze çarpmaktadır. Örneğin 2019 yılının kasım ayında Sürdürülebilir Finans Taslağı çalışması tamamlanmış ve İKB’nin ilk yeşil sukûk⁹ ihracını gerçekleştireceği duyurulmuştur (İKB, 2019b). Yine İKB Grubu’nun bünyesinde faaliyet gösteren IRTI, İslami finans alanında sağladığı eğitim olanakları, organize ettiği bilimsel sempozyumlar ve yayımlanmasına destek verdiği akademik yayınlarla, İslami finans alanındaki teorik çalışmalara katkı vermektedir.

AAOIFI ve IFSB’nin, İslami finans endüstrisinde standartlaşmanın sağlanması ve yeni ortaya çıkan finansal ürün ve hizmetlere yönelik yayınladıkları kılavuzlar, ülkeler ve İslami finans kuruluşları açısından yol gösterici olarak büyük önem arz etmektedir. Ancak burada Bahreyn merkezli AAOIFI ile Malezya merkezli IFSB’nin benzer konularda yaptığı çalışmalar ve yayınladıkları standartlar, İslami finans endüstrisinde iki başlı bir görüntünün ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İki kurum arasında AAOIFI’nin uluslararası anlamda daha kabul görmüş bir standart sağlayıcı olduğu göze çarpmaktadır. Örneğin Türkiye’de 2019 yılı içerisinde Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK) tarafından yayınlanan 22 adet “Faizsiz Finans Muhasebe Standardı” ve 6 adet “Faizsiz Finans Denetim Standardı”, AAOIFI’nin yayınladığı muhasebe ve denetim standartlarının tercümesidir. Bahsedilen iki başlı yapının ortaya çıkardığı sakinler adı geçen kurumlar tarafından fark edilmiş ve kurumlar arasında 2018 yılında bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan anlaşma ile kurumlar tarafından oluşturulmuş olan standartların gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi, oluşturulan standartların İslami finans endüstrisinde uygulamaya geçirilmesinin teşvik edilmesi ile bilgi paylaşımı, seminerler, konferanslar gibi faaliyetler aracılığıyla İslami finans endüstrisinde standartlarla ilgili farkındalığın artırılması amaçlanmaktadır (IFSB, 2018b).

4. Sonuç

İlk etapta Müslüman ülkelerdeki faizli banka ve finans kuruluşlarına tepki olarak doğan İslami finans çalışmaları, günümüze gelindiğinde konvansiyonel finans sistemine önemli bir alternatif olma yolunda hızla büyümektedir. 20. yy.’ın başlarında teorik çalışmalar ile atılan temeller, 1960’lı yıllara gelindiğinde ilk kez uygulamaya geçmiştir. Uygulamaya dönük en ciddi gelişmeler ise 1970’li yılların ikinci yarısından sonra yaşanmıştır. Bu yıllarda ve

⁹ Yeşil Sukûk: Çevre dostu yatırım projelerinin finanse edilmesi amacıyla kullanılan bir İslami finans türüdür (Güçlü, 2019:245).

ilerleyen süreçte İT ve İKB gibi uluslararası kuruluşların çalışmaları, İslami finansın gelişimi ve bilinirliğinin artması noktasında önemli katkılar sağlamıştır. Takip eden yıllarda, İslami finansın gösterdiği yüksek gelişim ve taşıdığı potansiyel, IMF ve Dünya Bankası gibi dünya ekonomisinde söz sahibi olan kuruluşlar ile çokuluslu konvansiyonel bankaların da dikkatini çekmiş ve söz konusu kuruluşların İslami finansa olan ilgisini artırmıştır. İslami finans endüstrisinin varlık büyüklüğü, 2017 yılının sonu itibarıyla 2 trilyon dolara ulaşmıştır. Söz konusu tutarın yaklaşık %76'lık kısmı katılım bankacılığına ait olsa da sukûk ve İslami hisse senedi piyasaları geçen yıllar içerisinde büyümelerini sürdürmektedir.

İslami finans endüstrisine yön veren kuruluşların en önemlilerinin başında İKB Grubu, AAOIFI ve IFSB'nin geldiği söylenebilir. İKB özellikle sürdürülebilir kalkınma amaçlarını hayata geçirme noktasında İslami finans ürünleri kullanmaya dikkat etmekte ve IRTI gibi alt kuruluşları ile İslami finansın gelişimini desteklemektedir. İslami finans kurumlarının ve İslami finans araçlarının ulaştığı varlık büyüklükleri ve gelişim trendi, tıpkı konvansiyonel finans sistemindeki gibi standartlaşma ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda AAOIFI ve IFSB gibi kuruluşların oluşturduğu İslami finans standart setleri, tüm İslami finans kuruluşları için yol gösterici bir işlev görmektedir. Özellikle AAOIFI'nin yayınlamış olduğu standartlar, İslami finans endüstrisinde kullanılan finansal araçların İslami kurallara uyumu ve tüm dünyada aynı şekilde uygulanması noktasında önemli katkılar sağlamaktadır. Bununla birlikte AAOIFI ve IFSB'nin standartların oluşturulması ve geliştirilmesi hususunda birlikte çalışmak için anlaşmış olması, İslami finans endüstrisinin gelişimi ve istikrarı için önem arz etmektedir.

İslami finans, taşıdığı yüksek gelişim potansiyeli ile yatırımcıların, şirketlerin, finansal kuruluşların ve devletlerin gelecek planlarında önemli bir yer edinmiştir. İslami finansın varlığa dayalı yapısı ile konvansiyonel finans sistemine nazaran daha düşük risk içermesi, İslami finansa yönelik artan ilginin altında yatan nedenlerden birisidir. Dolayısıyla, hem mevcut İslami finans ürünlerinin geliştirilmesi, hem de yeni ve özgün finansal ürünlerin geliştirilmesi noktasında özellikle İT'ye üye ülkeler nezdinde ve uluslararası kuruluşların da iştirakiyle yapılacak çalışmalar, İslami finansın gelişimini hızlandıracak ve yatırımcıların İslami finans ürünlerine olan ilgisini canlı tutacaktır. Ayrıca, AAOIFI ve IFSB gibi standart oluşturan kuruluşların çalışmalarını sürdürmesi, İslami finans uygulamalarının ve ürünlerinin güvenilirliğinin ve şeffaflığının artmasına katkı sunacaktır.

Kaynakça

- AAOIFI. (2017). *Members*. Erişim Tarihi: 17.09.2017, <http://aaoifi.com/members-2/?lang=en>
- AAOIFI. (2019). *About AAOIFI*. Erişim Tarihi: 23.02.2019 <http://aaoifi.com/about-aaoifi/?lang=en>
- Abedifar, P., Ebrahim, S. M., Molyneux, P. & Tarazi, A. (2015). Islamic banking and finance: Recent empirical literature and directions for future research. *Journal of Economic Surveys*, 29(4), 637-670.
- Aljudaibi, N., Melebari, A. S. & Simbawah, H. (2017). Comparative analysis of AAOIFI vs. IFSB. Erişim Tarihi: 18.09.2017, <https://ifinanceexpert.wordpress.com/2017/07/03/comprative-analysis-of-aaoifi-vs-ifsb/>
- Askari, H., Iqbal, Z. & Mirakhor, A. (2015). *Introduction to islamic economics: Theory and application*. Singapore: Wiley.

- Çizakça, M. (2011). *Islamic capitalism and finance: Origins, evolution and the future*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Çizakça, M. (2014). İslâm'da finans ve kalkınma: Tarihsel bir bakış açısı ve kısa bir ileri bakış. İçinde Z. Iqbal, A. Mirakhor (ed.), *Ekonomik Gelişim ve İslâmi Finans* (ss. 143-161). İstanbul: Borsa İstanbul.
- Döndüren, H. (2016). *Ticaret ve iktisat ilmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları.
- Ece, N. (2011). Dünya'da ve türk bankacılık sektöründe islam bankalarının gelişimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 25, 1-17.
- El-Gamal, M. A. (2006). *Islamic finance: Law, economics, and practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gedikli, A. & Erdoğan, S. (2016). Katılım bankacılığı: Türkiye ve dünya uygulaması. İçinde S. Erdoğan, A. Gedikli, D. Ç. Yıldırım (ed.), *İslam Ekonomisi ve Finansı* (ss. 195-247). İstanbul: Umuttepe Yayınları.
- Güçlü, F. (2019). The rise of environmental consciousness in islamic finance: Green sukuk. İçinde C. Aydın, B. Darici (ed.), *Handbook of Energy and Environment Policy* (ss. 245–259). Berlin: Peter Lang. doi:10.3726/b16350
- ICD. (2017). *About ICD*. Erişim Tarihi: 14.09.2017, <http://www.icd-ps.org/en/About>
- ICIEC. (2017). *About*. Erişim Tarihi: 14.09.2017, <http://www.iciec.com/about>
- IFRS. (2017). *List of standards*. Erişim Tarihi: 17.09.2017, <http://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/>
- IFSB. (2017). *About*. Erişim Tarihi: 18.09.2017, <http://www.ifsb.org/background.php>
- IFSB. (2018a). *Islamic financial services industry stability report 2018*. Erişim Tarihi: 18.02.2018, https://ifsb.org/download.php?id=4811&lang=English&pg=/ar_index .php
- IFSB. (2018b). *Press room*. Erişim Tarihi: 30.12.2019, https://www.ifsb.org/press_full.php?id=449&submit=more
- IFSB. (2019a). *List of members*. Erişim Tarihi: 25.02.2019, <https://www.ifsb.org/membership.php>
- IFSB. (2019b). *Published standards*. Erişim Tarihi: 25.02.2019, <https://www.ifsb.org/published.php>
- IIFM. (2017). *About IIFM*. Erişim Tarihi: 19.09.2017, http://www.iifm.net/about_iifm/corporate-profile
- IILM. (2017). *About us*. Erişim Tarihi: 19.10.2017, <http://www.iilm.com/about-us/>
- IIRA. (2017). *Corporate profile*. Erişim Tarihi: 19.09.2017, <http://iirating.com/corprofile.aspx>
- İİT. (2017). *History*. Erişim Tarihi: 13.09.2017, http://www.oic-oci.org/page/?p_id=52&p_ref=26&lan=en
- İKB. (2019a). *About ISDB*. Erişim Tarihi: 12.02.2019, <https://www.isdb.org/who-we-are/about-isdb>
- İKB. (2019b). *ISDB announces plans to launch first green bond*. Erişim Tarihi: 30.12.2019, <https://www.isdb.org/news/isdb-announces-plans-to-launch-first-green-bond>
- İKB Grubu. (2013). *Islamic Development Bank Group in brief*. Jeddah: Islamic Development Bank Group.
- Iqbal, Z. & Mirakhor, A. (2011). *An introduction to islamic finance: Theory and practice*. Singapore: Wiley.
- IRTI. (2017). *Functions of the organizational units of IRTI*. Erişim Tarihi: 14.09.2017, <http://www.irti.org/English/AboutIRTI/Pages/Functions-of-the-Organizational-Units-of-IRTI.aspx>
- Islamic Banking Association. (2017). *Global islamic finance report 2016*.
- ITFC. (2017). *What is ITFC*. Erişim Tarihi: 15.09.2017, <http://www.itfc-idb.org/en/content/what-itfc>

- Jawadi, F., Jawadi, N. & Cheffou, A. I. (2015). Are islamic stock markets efficient? A time-series analysis. *Applied Economics*, 47(16), 1686-1697.
- Karaman, H. (2011). Dördüncü baskıya önsöz. İçinde H. Karaman (ed.), *İslam Düşüncesinde Ekonomi, Banka ve Sigorta* (ss. 25–65). İstanbul: İz Yayıncılık.
- Kettell, B. (2010). *Frequently asked questions in islamic finance*. West Sussex: Wiley.
- Md Nor, M. Z., Mohamad, A. M. & Yaacob, H. (2016). The development of islamic finance in Malaysia. İçinde A. Trakic, H. H. A. Tajuddin (ed.), *Islamic Banking and Finance: Principles, Instruments & Operations* (ss. 601-617). CLJ Publication.
- Omar, M. A., Abduh, M. & Sukmana, R. (2013). *Fundamentals of islamic money and capital markets*. Singapore: Wiley.
- Orman, S. (2014). *İslâmi iktisat, değerler ve modernleşme üzerine*. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Rizvi, H.-A. (1982). Gulf cooperation council. *Pakistan Hotizon*, 35(2), 29-38.
- Tabakoğlu, A. (2010). Bir ilim olarak islâm iktisadı. *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 16, 11-34.
- TKBB. (2018). *Merkezi danışma kurulu*. Erişim Tarihi: 03.05.2018, <http://www.tkbb.org.tr/merkezi-danisma-kurulu>
- Usmani, M. M. T. (2002). *An introduction to islamic finance*. The Hague: Kluwer Law International.
- Vinnicombe, T. (2010). AAOIFI reporting standards: Measuring compliance. *Advances in Accounting, Incorporating Advances in International Accounting*, 26(1), 55-65.
- Yanpar, A. (2015). *İslâmi finans: İlkeler, araçlar ve kurumlar*. 2. Baskı, İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Yavuz, A. F. (2015). *Açıklamalı muameleli islâm ilmi hali: İslâm fıkhi ve hukuku*. İstanbul: Çile Yayınları.